

1. Praktikum

Spørsmål 1: Har Marte rett til å bruke adkomstveien til sin næringsvirksomhet?

Tvistens parter er Marte Berg og Lars Nymoen.

Marte Berg bruker adkomstveien til sin næringsvirksomhet, men Lars Nymoen reagerer kraftig og hevder at veiretten olle gir adgang til denne formen for kommersiell bruk.

Det overordnede rettsspørsmålet er om Marte har rett til å bruke adkomstveien til sin næringsvirksomhet.

Utgangspunkt i norsk rett er full eiendomsrett til å råde faktisk og juridisk over egen eiendom. Retten innebærer også en rett til å nekte andre adgang over eiendommen, jf. Rt. 2011 s. 780 (Vindmølle).

Av servituttloven følger det imidlertid at det kan vinnes særretter over annen fremmed eiendom, jf. servituttlova § 1.

Den foreliggende saken omhandler en adkomstvei over fremmed fast eiendom, loven kommer således til anvendelse.

Rettslig grunnlag er servituttlova (heretter servl.)

Hvorvidt servitutten gir Marte rett til å bruke adkomstveien til sin næringsvirksomhet må vurderes ut fra en tolkning av særrettigheten.

Loven er deklarasorisk som vil si at lovens bestemmelser må vike dersom det foreligger annet særskilt rettsgrunnlag eller avtale, jf. sevr. § 1 annet ledd.

I den foreliggende saken ble det inntatt en servitutt i skjøtet, det foreligger således en avtale.

Servituttens innhold må fastlegges etter en tolkning av servituttens ordlyd.

Tolkningen skal foretas etter alminnelig avtalerettslige tolkningsprinsipper og utgangspunktet er en naturlig språklig forståelse.

Av servitutten fremgår det: "[e]ier av bnr. 21 har rett til adkomst over selgers eiendom langs eksisterende vei."

Ordlyden er knapp, men det fremgår ut fra en tolkning at det omhandler en positiv real servitutt som medfølger eiendommen. Dette taler for at Marte har rett til å bruke veien til adkomst slik hun ønsker. Avtalen gir imidlertid lite momenter for å vurdere hvorvidt veien kan brukes til næringsvirksomhet.

Ettersom servituttens ordlyd gir lite veiledning må innholdet fastlegges ut fra servituttlova tolkningsregel i § 2, jf. Ot.prp.nr.8 (1967–1968) side 62.

I servl. § 2 fremgår det at hverken rettshavaren eller eieren må bruke råderetten sin over eiendommen slik at det "urimeleg eller uturvande" er til "skade eller ulempe" for den andre, jf. første ledd.

En naturlig språklig forståelse av ordlyden er at bestemmelsen oppstiller en tålegrense for

hvor mye som en grunneier kan finne seg av bruk fra servitutthaver.

Det oppstilles to kumulative vilkår for at bruken av en servitut kan anses rettsstridig, den må være til (i) skade eller ulempe, som er (ii) uturvande eller urimelig.

Bestemmelsen likner tålegrensen i grannelova § 2, og det fremgår av Ot.prp.nr.8 (1967-1968) s.62 at bestemmelsene skal tolkes likt. Grannelovens rettspraksis vil dermed også være av relevans.

Først er det nærliggende å vurdere hvorvidt bruken av veien til næringsvirksomhet utgjør en "skade".

Ordlyden skade gir uttrykk for at det må foreligge en hendelse av destruktiv karakter overfor grunneieren.

Det fremgår imidlertid av rettspraksis at det både psykiske og fysiske skader kan omfattes, jf. Rt. 1994 s. 681 side 686 og Rt-1975-1048 s.1059-1060.

Den foreliggende saken omhandler bruk av en adkomstvei til næringsvirksomhet, følgelig foreligger det ikke en skade.

Videre må det vurderes om Martes bruk av adkomstveien utgjør en "ulempe".

Ordlyden "ulempe" gir uttrykk for at det må være en handling som er til plage for den tjenede eiendommen.

Høyesterett har i Rt. 2011 s.780 (Vindmølle) uttalt at som ulempe kan være "støy, sikkerhet, ferdsel og til redusert mulighet for å utnytte vindkraft over egen eiendom.", jf. avsnitt 71.

Dommen omhandlet hvorvidt en Vindmøllepark på Jæren overskred naboenes tålegrense. Høyesterett kom til at det ikke krenket naboens eiendomsrett, selv om plassering av 6 vindmøller nær hans eiendom hadde negativ virkning på hans mulighet til å utnytte vindkraften over egen eiendom.

Av faktum fremgår det at Martes bruk av veien til næringsvirksomhet medførte at trafikken økte kraftig på sommersesongen, og at det også kom varetransport og noe aktivitet på kveldstid.

Det kan tale for at den økte trafikken medfører betydelig støy for Lars, noe som særlig vil kunne være plagsomt på kveldstid.

Det foreligger en ulempe.

Videre må det vurderes om ulempen er "uturvande" eller "urimelig".

En språklig forståelse av "uturvande" er at ulempen er unødig, og kunne vært unngått.

Veiretten til Marte kan ikke anses som unødig da den bidrar til en enklere adkomstvei.

Ulempen er ikke "uturvande".

Videre må det vurderes om ulempen er "urimelig".

I servl. § 2 annet ledd fremgår det at det i urimelighetsvurderingen skal legges vekt på "kva som er føremålet med retten", "kva som er i samsvar med tida og tilhøva" og "kva som høver til å fremje naturmangfaldet på staden".

Høyesterett har uttalt at urimelighetsvurderingen beror på en konkret vurdering og en interesseavveining mellom eier og rettighetshaver, jf. HR-2020-2186-A avsnitt 46.

Formålet med servitutten er å skape enklere transport og adkomst for Marte. Dette støttes ytterligere av at det finnes en annen vei, men den er mer tungvint.

Videre må det vurderes hva som er i samsvar med "tida og tilhøva"

Høyesterett har videre uttalt at tålegrensen for hva som kan anses urimelig kan fastsettes gjennom "nedarvet skikk og bruk på stedet", jf. HR-2020-2186-A avsnitt 43, jf. Rådsegn 5 side 35.

Dommen omhandlet en større skogeier ved hevd hadde ervervet rett til å kjøre tømmerbiler og andre kjøretøy over et gårdstun. Høyesterett kom frem til at bruken leilighetsvis overksred tålegrensen og dermed måtte begrenses.

Vurderingen skal også ta hensyn til best mulig utnytting av eiendommer, jf. utnyttingshensynet.

I den foreliggende saken fremgår det at eiendommene ligger nær sjøen og i mange år har vært brukt til bolig og mindre fritidsaktiviteter.

Det taler for at det huseierne i området må tåle noe mer fritidsaktivitet enn ellers.

Høyesterett har uttalt at urimelighetsvurderingen har to sider hvorav en side av er at "eieren av den tjenende eiendom må tåle at servitutthaveren tar i bruk ny teknikk og utnytter retten i tråd med dagsaktuelle bruksmåter, men bare så langt dette ikke er urimelig for den tjenende eiendom", jf. HR-2020-2186-A avsnitt 46.

Å drive med fritidsaktiviteter slik som kajakk og kurs blir stadig mer populært i dagens samfunn, og særlig på sommerhalvåret. Det vil dermed være naturlig at en eiendom ved sjøen med gode forhold for det, vil kunne drive en liten virksomhet som da medfører økt transport og varelevering. Dette taler for at bruken er i samsvar med "tida og tilhøva".

Likevel fremgår det at det foretas flere vareleveringer og at det også kan forekomme aktivitet på kveldstid. At det vil forekomme støy både på dagtid og kveldstid knyttet til en kommersiell virksomhet i et boligfelt vil neppe anses som typisk, selv for eiendommer ved sjøen. Dette taler mot at det er i samsvar med tiden. Virksomheten vil særlig på kveldstid kunne anses som urimelig ettersom aktiviteten kan medføre støy for Lars.

Videre må det vurderes hva som bidrar til å "fremje naturmangfaldet på staden".

Ordlyden gir uttrykk for at det også skal tas hensyn til naturen i tolkningen av servitutter, for å bidra til å sikre bærekraft.

Av forarbeidene fremgår det at ordlyden skal tolkes i lys av naturmangfoldlovens formålsbestemmelse i § 1.

I den foreliggende saken foreligger det få holdepunkter for at næringsvirksomheten vil medføre konsekvenser for naturmangfoldet i den ene eller annen retning. Det kan imidlertid tale for at økt trafikk til bruk av næringsvirksomhet i liten grad kan være positivt for naturmangfoldet. Likevel forekommer den kommersielle virksomheten i hovedsak i sommersesongen. Således vil ikke vurderingmomentet ha avgjørende betydning i urimelighetsvurderingen.

Samlet sett taler de beste grunner for at Martes bruk av veiretten til næringsvirksomhet, på kveldstid, overskrider tålegrensen.

Konklusjon: Marte har ikke rett til å bruke adkomstveien til sin næringsvirksomhet.

Spørsmål 2:

a) Er retten til bryggebruk falt bort?

Marte Berg ønsker å bruke en gammel bryggerett til kajakkvirksomheten sin, men Lars Nymoen hevder at retten har falt bort som følge av manglende bruk og passivitet.

Det overordnede rettsspørsmålet er om bryggeretten har falt bort.

Først blir det nærliggende å vurdere om det forelå en bryggerett i utgangspunktet.

Av faktum fremgår det at Lars og Peder inngikk en skriftlig avtale i 2001 om en ny rettighet til å bruke en brygge på bnr. 3 til fritidsformål.

Det er således klart at det foreligger en særrettighet, herunder bruksrettighet, over annen fremmed eiendom, jf. servituttløven § 1.

Marte har i utgangspunktet rett til å ta i bruk bryggen.

Lars hevder imidlertid at retten har falt bort som følge av at Marte ikke har benyttet seg av bryggen. Som følge av bryggen har vært ubrukt har han selv begynt å bruke den.

Spørsmålet er om retten har falt bort som følge av at Lars har ervervet retten gjennom mothevd.

Rettslig grunnlag er hevdsloven § 10 (heretter hevdsI).

Av hevdsI. § 10 fremgår det at dersom rettighetshaveren lar særretten ligge "unytta i full hevdstid" faller retten bort med "eigedomshevd eller når eigaren har site med tingen i hevdstid", så lenge "tingen ikkje er bruka i strid med retten (frihevd)", jf. første ledd.

En naturlig språklig forståelse av ordlyden er at en rettighet som ligger ubrukt kan erverves av andre enten gjennom eiendomshevd eller ved at en person selv bruker den i full hevdstid.

Bestemmelsen oppstiller tre vilkår hvorav to av dem er alternative: rettigheten må ha vært (i) unytta i full hevdstid av rettshaver, og mothevden må enten ha skjedd med (ii) eiendomshevd, eller ved at en (iii) ny rettighetshaver har brukt retten i full hevdstid.

Bestemmelsen skal ivareta hensynet til effektiv utnyttelse av eiendom.

Først må det vurderes om bryggeretten har vært ubrukt i full hevdstid.

Ordlyden full hevdstid skal forstås med grunnvilkåret for brukshevd i hevdsI. § 8 jf. § 2.

Utgangspunktet er en hevdstid på 20 år for eiendomshevd, jf. hevdsI. § 2. Det foreligger imidlertid et unntak for brukshevd hvor hevdstiden er 50 år for rettigheter som ikke har karakter av en "fast tilstelling", jf. hevdsI. § 8 første ledd.

I den foreliggende saken omfatter brukshevd rett til bruk av en brygge. Bryggen har således karakter av å være en fast tilstelling. Ettersom det er en fast tilstelling vil en falle tilbake på utgangspunktet om 20 års hevdstid.

Hevdstiden er 20 år.

Det fremgår av faktum at avtalen om bruksrett til bryggen ble inngått mellom Lars og Peder i 2001. I 2023 begynte Lars å ta i bruk bryggen ettersom den hadde stått ubrukt i en årrekke. Tidsrommet mellom 2001 og 2023 er 22 år og oppfyller hevdstiden.

Det opplyses imidlertid om at Marte kjøpte eiendommen fra Peder i 2022. Bruksretten er en real servitutt da den er tilknyttet bnr, noe som medfører at Marte overtar bruksretten da hun er den nye eieren av tomten. Hevdstiden løper således fra året 2022 da hun overtok og frem til 2023 da Peder Ås begynte å ta i bruk bryggen. Dette utgjør et tidsrom på ett år.

Kravet til full hevdstid er ikke oppfylt.

Til tross for at Lars hadde sett at bryggen var ubrukt i en årrekke skyldes dette Peder sin manglende bruk. Dersom han hadde begynt bruken sin da Peder var eier av tomten kunne således han ervervet bruksrett til bryggen gjennom mothevd.

Konklusjon: Retten til bryggebruk er ikke falt bort.

b) Særlig dersom retten ikke er falt bort: Har Marte rett til å bruke brygga i sin virksomhet?

Da Lars begynte å ta i bruk bryggen, ønsket Marte å bruke bryggen til kajakkvirksomhet.

Spørsmålet er om Marte har rett til å bruke brygga i sin virksomhet.

Retten til å bruke bryggen er en positiv bruks servitutt, og servituttlovas bestemmelser kommer således til anvendelse, jf. servituttlova § 1 (heretter servl.)

I den foreliggende saken fremgår bryggeretten av en skriftlig avtale. Avtalen utgjør således utgangspunktet for å fastlegge rettens innhold og omfang ettersom loven er deklarasjons, jf. servl. § 1.

Tolkningen skal foretas etter alminnelige avtalerettslige tolkningsprinsipper, jf. se tidligere drøftelse.

Servitutten lyder som følger: "Rett til å bruke eksisterende brygge på bnr. 3 til fritidsformål".

Det er særlig ordlyden "fritidsformål" som må tolkes. Fritid kan omfatte en rekke ulike aktiviteter, og ettersom bryggen er ved sjøen taler det for at særlig vannaktivitet er en aktuell bruk av bryggen. Kajak er en typisk vannaktivitet som vil kunne falle inn under

"fritidsformål".

Det springende punkt er imidlertid hvorvidt en kajakkvirksomhet kan anses for å være et "fritidsformål".

Ettersom ordlyden gir lite veiledning vil servituttens innhold måtte fastsettes etter tolkningsprinsippene i servl. § 2, jf. se tidligere drøftelse.

Av servl. § 2 følger det at servituttens bruk ikke må være til "skade eller ulempe" som er "uturvande eller urimelig".

Se tidligere ordlydsdrøftelse.

I den foreliggende saken er det ikke reist noen innsigelser på at kajakkvirksomheten er til unødig eller urimelig plage eller skade for Lars.

Det er således få holdepunkter for at en bruk av bryggen til kajakkvirksomhet kan overskride tålegrensen, jf. servl. § 2. Dette taler for at Marte har rett til å bruke bryggen til kajakkvirksomhet.

Servituttens formål taler særlig sterkt for dette da den skal brukes til fritidsaktivitet.

Konklusjon: Marte har rett til å bruke brygga i sin virksomhet.

Spørsmål 3: Har Marte fått eiendomsrett til arealet som naustet står på ved hevd, eller kan Lars kreve den overskytende delen av naustet revet/fjernet?

Twistens parter er Marte Berg og Lars Nymoen.

Lars krever at Marte fjerner den delen av naustet som står oppført på hans eiendom. Marte motsetter seg dette og gjør gjeldende at hun har ervervet eiendomsrett til arealet under naustet ved hevd.

Det overordnede rettsspørsmålet er om Marte fått eiendomsrett til arealet som naustet står på ved hevd, eller om Lars kreve den overskytende delen av naustet revet/fjernet.

Utgangspunktet i norsk rett er full faktisk og juridisk råderett over egen eiendom så langt dette ikke er forbudt ved lov eller strider mot rettigheter som tilkommer andre, jf. Vindmølledommen avsnitt 59.

Hevdsloven oppstiller en begrensning av prinsippet om full råderett over egen eiendom.

I hevdsloven. § 1 fremgår det at det kan "vinnast hevd" på eiendomsrett.

Saken omhandler et naust bygget på delvis på naboens areal.

Rettslig grunnlag er hevdsloven § 2 om eiendomshevd (heretter hevdsloven).

Det presiserende spørsmålet er således om det er vunnet hevd på arealet som naustet står på.

Av faktum fremgår det at overtredelsen av eiendomsgrensen ble oppdaget da Marte overtok eiendommen fra Peder.

Vurderingen av hvorvidt Lars kan kreve at Marte fjerner naustet, må således ta utgangspunkt i hvorvidt Peder har vunnet hevd.

Av hevdsI. § 2 fremgår det at "[d]en som har ein ting" som "sin egen" i "20 år samanheng" hevdar eigedomsrett.

Det oppstilles tre kumulative vilkår for hevd; (i) brukt som sin egen, (ii) i god tro, (iii) i hevdstid. Videre kreves det at bruken ikke er tålt bruk.

Først må det vurderes hvorvidt naustet er brukt som (i) som sin egen.

Ordlyden som "sin egen" taler for at det må foreligge eksklusiv bruk fra hevderen sin side.

HR-2000-18-B omhandlet en eier av en villatomt som ikke fikk medhold i at hun ved hevd hadde ervervet eiendomsrett til et areal som lå utenfor tomtegrensen, men innenfor hagegjerdet slik det var plassert. Vilkåret "som sin egen" var imidlertid oppfylt ettersom tomta var gjerda inn med flettverksgjerde, og da ble gjort til ei del av villatomta, jf. side 608.

Dommen har overføringsverdi til vår sak ettersom den også omhandler en fast tilstelling som er plassert over eiendomsgrensen.

Naustet ble oppført av Peder i 2004. Ettersom naustet er en fast tilstelling taler det for at han har brukt det som sin egen.

Vilkåret er oppfylt.

Videre må bruken ha foregått i (ii) god tro.

En naturlig språklig forståelse av "god tro" taler for at bruken må ha skjedd i den oppfattelse av at eiendommen var ens egen. Videre må bestemmelsen ses i lys av hevdsI. § 5 annet punktum som omfatter tålt bruk.

Av faktum fremgår det at Peder spurte Lars om plasseringen av naustet var greit, før oppføringen. At Peder følte han måtte be om lov for å føre opp naustet kan tale for at han var i tvil om hvor grensen var, noe som kan svekke hans gode tro.

Likevel skal Lars skal ha sagt "[d]et går sikkert fint, sett det der det passer". Dette taler for at Peder var i god tro. Det opplyses imidlertid om at de opprinnelige grensene fantes i terrenget men var delvis tilgrodd. Dette forholdet kan tale for at Peder burde vært mer aktsom i undersøkelsen før han førte opp naustet. Lars ga ham imidlertid samtykke til å føre opp naustet noe som taler for at han var i god tro.

Spørsmålet er om disse forholdene er tilstrekkelig for å ta Peder ut av sin gode tro.

I Rt. 2000 s. 604 side 609 tok Høyesterett stilling til hvorvidt det foreligger forhold som kan medføre tapt god tro. Saken omhandlet hvorvidt en eier av en villa hadde hevd et areal utenfor tomtegrensen, men innenfor hagegjerdet slik det var plassert. Retten kom til at det ikke forelå hevd ettersom den nye eieren ble eller burde ha blitt kjent med opprinnelige grensene.

Av faktum fremgår det at Lars, noen år etter bebyggelsen av naustet, hadde gitt uttrykk for at

naustet stod på hans grense. Denne uttalelsen fulgte han imidlertid ikke videre opp. Dette kan være en moment som burde vekket Peder til å sjekke opp grensene, noe som kan stenge for den gode troen. I lys av at Lars tidligere hadde samtykket og ikke fulgte opp innsigelsen taler det imidlertid for at Peder likevel var i god tro.

Likevel kan det gi uttrykk for at Lars har tålt at naustet står delvis på hans eiendom.

Spørsmålet er om naustet kan anses som tålt bruk.

Av hevdsl. § 5 fremgår det at "[d]en som har tingen til forvaring, leige, lån eller pant, kan ikke hevda eighedsrett." I annet ledd fremgår det at dette også gjelder for den som har en "annan rett til å sitja med tingen".

Ordlyden gir uttrykk for at det ikke kan hevdes dersom det foreligger bruk som er lovlig etter et annet grunnlag.

I den foreliggende saken er det annet punktum om tålt bruk som er aktuelt.

Av forarbeidene fremgår det at tålt bruk kan oppstå både med implisitt eller eksplisitt samtykke, men at den opprinnelige eieren når som helst kan trekke samtykket tilbake.

Lars skal ha gitt uttrykk for et eksplisitt samtykke ved oppføringen av naustet, således taler det for at det foreligger tålt bruk.

Mer tvilsomt er det når Lars noen år senere ga uttrykk for at naustet sto langt over grensen. Dette kan tale for at den tålte bruken opphører, og det kan startes hevd. Likevel fremgår det at Lars ikke gjorde noen ytterligere tiltak enn å si at naustet sto overfor grensen.

Lars krever derimot at Marte nå ved overtakelsen av huset i 2022 fjerner den delen av naustet som står på Lars sin eiendom. Dette taler for at det ikke lenger foreligger tålt bruk.

Ettersom naustet ble oppført på grunnlag av tåltbruk, stenger dette for hevd, jf. hevdsl. § 5 annet ledd.

Konklusjon: Marte har ikke fått eiendomsrett til arealet som naustet står på ved hevd. Lars kan kreve den overskytende delen av naustet revet/fjernet.

Ettersom vilkåret om "god tro" ikke er oppfylt, vil kravet om hevdstid drøftes subsidiært ettersom vilkårene er kumulative.

Det kreves videre at bruken har foregått i god tro (iii) i full hevdstid.

Hevdstiden for eiendomshevd er 20 år, jf. hevdsl. § 2.

Det opplyses om at Peder bygde naustet i 2004, og at Lars krevde den overskridende bebyggelsen fjernet da Marte overtok i 2022. Det foreligger således et tidsrom på 18 år.

Vilkåret er ikke oppfylt.

Spørsmål 4:

a) Har Marte overskredet den naboettslige tålegrensen gjennom sin bruk av

eiendommen?

Tvistens parter er Marte Berg og Lars Nymoen.

Marte Berg arrangerer jevnlige kurs og samlinger på eiendommen. Lars Nymoen hevder at Martes arrangering av kurs er uutholdelig og sjenerende.

Det overordnede rettsspørsmålet er om Marte har overskredet den naboettslige tålegrensen gjennom sin bruk av eiendommen.

Utgangspunkt full rettslig og faktisk rådighet over egen eiendom, jf. Rt. 2011 s.780 (Vindmølle)
Negativt avgrenset i naboloven § 2 (heretter gl.) som oppstiller en tålegrense for å ivareta godt naboskap.

Av gl. § 2 fremgår det at "ingen" må "ha, gjera eller setja i verk noko" som "urimeleg eller uturvande" er til "skade eller ulempe" på "granneeigedom", jf. første ledd første punktum.

En naturlig språklig forståelse av ordlyden er at det oppstilles en tålegrense som skal regulere og ivareta et god naboskap.

Bestemmelsen oppstiller fem kumulative vilkår som alle må være oppfylt for at tålegrensen er overskridet. Det må være "noen" som "gjør noe" som er til "skade eller ulempe" på en "granneiendom". Videre kreves det at denne skaden eller ulempen er "uturvande eller urimelig".

Formålet med loven er å sikre et god naboskap.

Det er klar at det første og andre vilkåret er oppfylt ettersom det er Martes virksomhet som Lars anfører som uutholdelig, jf. HR-2023-2420-A (62).

Videre er det klar at det foreligger et naboforhold ettersom Martes tomt er fradelt Lars sin, jf. HR-2023-2420-A (63).

Videre må det vurderes om det foreligger en "skade eller "ulempe".

Først er det nærliggende å vurdere hvorvidt Martes kurs og samlinger utgjør en "skade".

Ordlyden skade gir uttrykk for at det må foreligge en hendelse av destruktiv karakter overfor grunneieren.

Det fremgår imidlertid av rettspraksis at det både psykiske og fysiske skader kan omfattes, jf. Rt. 1994 s. 681 side 686 og Rt-1975-1048 s.1059-1060.

I den foreliggende saken er det Martes kurs som er anført for å være til plage. Det er således klart at det ikke foreligger en skade.

Videre må det vurderes om Martes kurs utgjør en "ulempe".

Ordlyden "ulempe" gir uttrykk for at det må være en handling som er til plage for den tjenede eiendommen.

Høyesterett har i Rt. 2011 s.780 (Vindmølle) uttalt at som ulempe kan være

"støy, sikkerhet, ferdsel og til redusert mulighet for å utnytte vindkraft over egen eiendom.", jf. avsnitt 71.

Lars anfører en rekke plager som følge av Marte sine arrangementer, herunder (i) økt trafikk, (ii) parkering helt opptil grensen, (iii) støy fra grupper under instruksjon, (iv) samt grilling og opphold på kveldstid i sommersesong.

Det er klart at de anførte plagene utgjør enkeltvise ulemper.

Videre er det klart at det foreligger årsakssammenheng mellom Martes virksomhet og ulempene, jf. Rt. 1969 s. 757 side 259-260.

Videre må det vurderes om ulempene er "uturvande" eller "urimelig".

I den videre vurderingen vil hver enkelt ulempe vurderes under hver av vilkårene. Før det samlet foretas en helhetsvurdering av hvorvidt tålegrensen er oversteget.

Først må det vurderes om ulempene er "uturvande".

En språklig forståelse av "uturvande" er at ulempen er unødig, og kunne vært unngått.

Av gl. § 2 annet ledd fremgår det at i avgjørelsen av om noe er urimeleg eller uturvande som skal det legges vekt på "kva som er teknisk og økonomisk mogeleg å gjera for å hindra eller avgrensa skaden eller ulempa". Det skal også tas hensyn til naturmangfoldet på stedet.

Ordlyden "teknisk og økonomisk" taler for at det må foreligge nærliggende tiltak som ikke er for kostbare å kreve iverksatt for å hjelpe ulempen.

Både den økte trafikken og parkeringen helt opp til grensen er ulemper som er en naturlig følge av drift av virksomhet.

(i) økt trafikk

Den økte trafikken kan vanskelig gjøres noe med ettersom det ikke opplyses om andre måter å komme seg til kursene enn med bil. Dette taler for at ulempen ikke er unødvendig.

Likevel kan det argumenteres for at det foreligger en alternativ vei som kan tas i bruk for å komme seg til eiendommen. Veien er imidlertid mer tungvindt og trenger opparbeiding for å kunne tas i bruk. Det taler for at det foreligger tekniske og mulige tiltak for å begrense skaden.

(ii) Parkering

Når det gjelder parkeringen helt opp til Lars sin grense kan det argumenteres for at Marte burde tilrettelegge for parkering på egen tomt som ikke er til plage for Lars. Det opplyses imidlertid ikke om hvordan parkeringsmulighetene er hos Marte. Parkeringen kan dermed vanskelig ses å være uturvande.

(iii) støy fra grupper under instruksjon

Marte driver arrangerer jevnlig kurs og arrangementer på eiendommen sin. Som følge av dette er det naturlig at det forekommer støy i tråd med instruksjoner. Dette taler for at støyen ikke er unødig ettersom støy gjerne er en naturlig del av deltakelse på kurs.

Likevel kan det argumenteres for at Marte kan gjøre aktive tiltak for å begrense støynivået slik at det ikke vil være til plage for Lars. Dette kan gjøres ved å enten arrangere kursene på en del av tomten som er lengst unna Lars, eller å være konsekvent med at deltakerne holder et forsvarlig og lavt støynivå under instruksjonene.

(iv) samt grilling og opphold på kveldstid i sommersesong.

Virksomheten til Marte drives i hovedsak på sommeren. Dette er en tid hvor mange tilbringer mer tid ute, både med grilling og opphold. At slike sammenkomster medfører noe støy er kan ikke anses som en unødig ulempe.

Likevel kan det argumenteres for at støyen som følge av sammenkomstene enkelt kan begrenses ved å flytte oppholdet til et tidspunkt tidligere på ettermiddagen eller kvelden. Det kan også gjøres tiltak i form av å begrense slike kvelder til noen dager i løpet av sommer sesongen.

Videre må det vurderes om ulempene også kan anses for å være "urimelige".

I gl. § 2 tredje ledd fremgår det at det i urimelighetsvurderingen skal legges vekt på "om det er venteleg etter tilhøva på staden", og om det er verre enn det som "plar fylgja av vanlege bruks- eller driftsmåtar på slike stader".

Ordlyden gir uttrykk for at urimelighetsvurderingen skal ta utgangspunkt i hvorvidt ulempene er vanlige og typiske for tilsvarende områder.

Høyesterett har uttalt at urimelighetsvurderingen beror på en konkret vurdering og en interesseavveining, jf. HR-2020-2186-A avsnitt 46.

Først må det vurderes hva som er "ventelig etter tida og tilhøva"

Av forarbeidene fremgår det at formuleringen «venteleg» i grannelova § 2 er forutsatt å ha et noe mer begrenset innhold enn begrepet «påregnelig», jf. Rådsegn 2 fra Sivillovbokutvalet 1957 side 28 (NUT-1957-3).

Høyesterett har i Rt. 2006 s. 486 (Gardermoen-dommen) uttalt at "ventelighetskriteriet må skje ut fra en objektiv bedømmelse av situasjonen på den tid vedkommende huseier etablerte seg i området", jf. avsnitt 62.

Dommen omhandlet hvorvidt det var ventelig for naboene at det skulle bygges en flyplass i nærheten. Høyesterett kom til at det ikke var var ventelig.

At det skal startes opp en virksomhet som holder jevnlig kurs og samlinger på en eiendom langs sjøen er i utgangspunktet lite sannsynlig å forvente.

Likevel fremgår det at eiendommen i mange år har vært brukt til bolig og mindre fritidsaktiviteter. Dette kan tale for at det er ventelig at det vil drives med kajakkvirksomhet og tilhørende kurs.

Videre må det vurderes om ulempene er verre enn det som "plar fylgja av vanlege bruks- eller driftsmåtar på slike stader".

Ordlyden gir uttrykk for at vurderingen må se hen til hva som er vanlig på stedet.

Som nevnt opplyses det om at eiendommen i mange år har vært brukt til bolig og mindre fritidsaktiviteter.

Likevel fremgår det at bruken har vært til mindre fritidsaktiviteter. Virksomheten til Marte gir uttrykk for at virksomheten er relativt stor ettersom den drives hele sommeren. Det taler for at ulempene er urimelige ettersom de ikke er typiske for boligfeltet. Ulempene som er anført kan dermed anses som en ny ulempe, jf. Gardemoen-dommen avsnitt 56

Det må så vurderes om ulempene er ventelig og vanlige på stedet.

(i) økt trafikk

At det forekommer økt trafikk som følge av drift med kurs og fritidsaktiviteter kan anses ventelig ettersom eiendommen var kjent for drift av fritidsaktiviteter. Virksomhetens utbredte størrelse kan imidlertid tale for at det ikke er ventelig.

(ii) parkering helt opptil grensen

At de besøkende parkerer helt opp til grensen kan anses som lite ventelig til tross for at eiendommen er kjent for drift av fritidsaktiviteter, ettersom virksomheten virker å være mye større enn de tidligere år. Dette taler for at parkeringen er urimelig.

(iii) støy fra grupper under instruksjon og (iv) samt grilling og opphold på kveldstid i sommersesong.

Ettersom det er kjent at eiendommen i mange år har drivet tilsvarende virksomhet taler det for at tilhørende støy som naturlig forekommer ved fritidsaktiviteter er vanlig og ventelig. At det forekommer i den intensiteten og varigheten som i foreliggende sak kan imidlertid argumenteres for at ikke er vanlig.

Ulempen vedrørende økt trafikk overskrider tålegrensen ettersom det foreligger en alternativ vei. De andre ulempene er ikke alene tilstrekkelig til å overskride tålegrensen, men utgjør samlet sett en overskridelse av hva en nabo må tåle, jf. Gl. § 2.

Konklusjon: Tålegrensen er overskredet, og Lars kan kreve retting etter gl. § 10.

b) Hadde Lars rett til å oppføre leveggen og plassere aggregatet, og kan Marte i så fall kreve erstatning for tapte kursinntekter?

Twistens parter er Marte Berg og Lars Nymoen.

Lars Nymoen iverksatte mottiltak til Martes plager og satt opp et tett fore meter høyt levegg langs grensen mot Marte. Samt et stort og gammelt aggregat som stengte for solen. Marte krevde leveggen og aggregatet fjernet og krevde erstatning for tapte kursinntekter.

Det overordnede rettsspørsmålet er om Marte har overskredet den naboettslige tålegrensen gjennom sin bruk av eiendommen.

Utgangspunkt full rettslig og faktisk rådighet over egen eiendom, jf. Rt. 2011 s.780 (Vindmølle)
Negativt avgrenset i naboloven § 2 (heretter gl.) som oppstiller en tålegrense for å ivareta godt

naboskap.

Av gl. § 2 fremgår det at "ingen" må "ha, gjera eller setja i verk noko" som "urimeleg eller uturvande" er til "skade eller ulempe" på "granneeigedom", jf. første ledd første punktum.

En naturlig språklig forståelse av ordlyden er at det oppstilles en tålegrense som skal regulere og ivareta et god naboskap.

Bestemmelsen oppstiller fem kumulative vilkår som alle må være oppfylt for at tålegrensen er overskridet. Det må være "noen" som "gjør noe" som er til "skade eller ulempe" på en "granneiendom". Videre kreves det at denne skaden eller ulempen er "uturvande eller urimelig".

Formålet med loven er å sikre et god naboskap.

Det er klar at det første og andre vilkåret er oppfylt ettersom det er Martes virksomhet som Lars anfører som uutholdelig, jf. HR-2023-2420-A (62).

Videre er det klar at det foreligger et naboforhold ettersom Martes tomt er fradelt Lars sin, jf. HR-2023-2420-A (63).

Videre må det vurderes om det foreligger en "skade eller ulempe".

Det er klart at leveggen og aggregatet ikke utgjør en skade.

Videre må det vurderes om det foreligger en "ulempe".

Ordlyden "ulempe" gir uttrykk for at det må være en handling som er til plage for den tjenede eiendommen.

Høyesterett har i Rt. 2011 s.780 (Vindmølle) uttalt at som ulempe kan være "støy, sikkerhet, ferdsel og til redusert mulighet for å utnytte vindkraft over egen eiendom.", jf. avsnitt 71.

Marte anfører at hun mister all sol på eiendommen sin noe som gjør det kaldt. Videre fremgår det også at aggregatet produserer en jevn, sjenerende lavfrekvent støy.

Det foreligger en ulempe.

Videre må det vurderes om ulempene er "uturvande" eller "urimelig".

I den videre vurderingen vil hver enkelt ulempe vurderes under hver av vilkårene. Før det samlet foretas en helhetsvurdering av hvorvidt tålegrensen er oversteget.

Først må det vurderes om ulempene er "uturvande".

En språklig forståelse av "uturvande" er at ulempen er unødig, og kunne vært unngått.

Det fremgår også av forarbeidene at ordlyden særlig tar sikte på to tilfeller hvorav et av dem er handlinger gjort i sjikanehensikt, altså handlinger uten noe fornuftig formål annet enn å irritere.

I den foreliggende saken fremgår det at Lars setter opp leveggen og aggregatet som

mottiltak for Martes støy.

Således taler det for at det foreligger en uturvande ulempe som overskrider det Marte må tåle.

Videre må det vurderes om ulempene også er "urimelige".

I gl. § 2 tredje ledd fremgår det at det i urimelighetsvurderingen skal legges vekt på "om det er venteleg etter tilhøva på staden", og om det er verre enn det som "plar fylgja av vanlege bruks- eller driftsmåtar på slike stader".

Ordlyden gir uttrykk for at urimelighetsvurderingen skal ta utgangspunkt i hvorvidt ulempene er vanlige og typiske for tilsvarende områder.

Høyesterett har uttalt at urimelighetsvurderingen beror på en konkret vurdering og en interesseavveining, jf. HR-2020-2186-A avsnitt 46.

Først blir det nærliggende å vurdere hvorvidt ulempene "er venteleg etter tilhøva på staden" og hvorvidt de er verre enn det som "plar fylgja av vanlege bruks- eller driftsmåtar på slike stader".

Viser til tidligere ordlydstolkning.

(i) Leveggen

Det fremgår av faktum at Lars bygde en levegg langs grensen mot Marte. Å bygge levegger kan anses som ventelig ettersom de begge bor i et boligfelt hvor naboer gjerne er bosatt tett inntil hverandre. Likevel fremgår det at leveggen er fire meter høy. Dette er en svært høy levegg som må anses som noe unaturlig å sette opp i et vanlig boligfelt uten noen opplyste faremomenter som kunne medført et behov for en høy vegg.

Således taler det for at leveggen på fire meter ikke er ventelig.

(ii) Aggregat

Å oppsette et aggregat i hagen kan anses som noenlunde vanlig dersom eieren av tomten har behov for mye strøm i hagen til diverse installasjoner. Det opplyses imidlertid ikke om noen slike behov. Videre fremgår det at aggregatet er dårlig vedlikeholdt noe som støtter at det trolig ikke hadde noe fornuftig formål. Dette taler for at det er lite ventelig og vanlig.

Videre opplyses det om at det produserer en jevn, sjenerende og lavfrekvent lyd som står på hele dagen. Dette lite vanlig i et slikt området som naboene er bosatt i, og vil derimot være en ulempe som anses urimelig særlig i tråd med en trolig sjikanehensikt.

I Gardemoen-dommen avsnitt 92 la Høyesterett vekt på at naboene daglig ble berørt av sterkt støyende flyhendelser, som både i antall og i varighet når opp i et nivå som med rette oppfattes som en sjenerende ulempe av de som bor på disse eiendommene. Dommen har overføringsverdi for vurderingen av hvorvidt støyulempe kan anses urimelig.

Ettersom aggregatet medfører en jevn og sjenerende lyd taler det for at støyen i lys av dets varighet kan anses urimelig til tross for den lave frekvensen.

Ulempene som leveggen og aggregatet medfører taler samlet for at tålegrensen er

overskredet og at Marte kan kreve retting til under tålegrensen, jf. gl. § 10.

Delkonklusjon: Ulempene overstiger tålegrensen.

Videre må det vurderes om Marte kan kreve leveggen og aggregatet fjernet og erstatning for tapte inntekter.

Ettersom ulempene oversteg tålegrensen i gl. § 2 kan Marte kreve retting av ulempene til under tålegrensen, jf. gl. § 10.

Hvorvidt Marte kan kreve ulempene fjernet beror således på en vurdering av hvilke tiltak som må gjøres for å være innenfor tålegrensen i gl. § 2.

Leveggen kan trolig kreves redusert i høyde slik at solen på Martes eiendom blir ivaretatt. Videre kan det kreves at aggregatet flyttes lenger unna enn 1 meter fra grensen.

Videre må det vurderes om Marte kan kreve erstatning for tapte inntekter.

Det fremgår av gl. § 9 at det økonomiske tapet som noen lider som følge av en skade eller ulempe etter §§ 2-5 kan kreves erstattet av den ansvarlige. Ansaret gjelder uavhengig av om den ansvarlige "sjølv eller nokon han svarar for, har gjort seg skuldig i aktløyse eller ikkje".

En naturlig språklig forståelse av ordlyden er således at det foreligger et objektivt erstatningsansvar for den som har påført en nabo et økonomisk tap.

Det er klart at det foreligger et tap ettersom Marte fikk flere avbestillinger som medførte tapt kursinntekt.

Marte kan således kreve tapet erstattet av Lars.

Konklusjon: Lars har ikke rett til å føre opp leveggen og aggregatet. Marte kan kreve retting til under tålegrensen og erstatning for tapt inntekt.

2. Teorioppgave:

1. Innledning

1.2 Innledende bemerkninger og avgrensning

Oppgaven ber om en diskusjon av hvordan grunnleggende hensyn balanseres i den opphavsrettslige råderetten og i dens unntak. Diskusjonen skal baseres på relevant rettspraksis.

Grunnet oppgavens ordlyd begrenses den fremstillingen til å utelukkende dekke den opphavsrettslige råderetten som reguleres i åndsverksloven, og avgrenser mot en redegjørelse ulike konvensjoner som Norge er bundet av gjennom EØS-avtalen.

1.3 Videre fremstilling

Innledningsvis følger en redegjørelse for Åndsverkslovens legislative hensyn (**pkt. 2**). Videre vil råderetten som utledes av åndsverksloven bli presentert (**pkt. 3**), før det gis en gjennomgang

av noen av lovens begrensninger i råderetten (**pkt. 4**). Avslutningsvis følger noen avsluttende bemerkninger (**pkt. 5**).

2. Åndsverksloven

I norsk rett reguleres opphavsretten i hovedsak av Åndsverksloven (heretter åvl.) . Loven er i stor grad utviklet i lys av og basert på internasjonale konvensjoner. Det finnes videre en rekke EU-direktiver på området som er gjort til del av EØS-avtalen, og dermed også gjelder for Norge. Det mest sentrale av disse er opphavsrettsdirektivet 2001/29/EF. Internasjonale kilder har dermed betydelig vekt ved anvendelsen av norsk rett på dette området, jf. HR-2023-2282-A avsnitt 57.

Loven er svært viktig da den sørger for å sikre nyskapeelse samt å hindre at rettigheter krenkes. Disse hensynene vil bli ytterligere redegjort for i det følgende.

2.1 Legislative hensyn

I åndsverkslovens formålsparagraf er lovens hovedhensyn oppskrevet, jf. åvl. § 1. De tre hovedformålene kan oppsummeres slik: a) gi enerett og gi insentiv til kulturell produksjon, b) bidra til å ivareta en rimelig balanse mellom rettighetshavernes interesser på den ene siden og brukernes og allmennhetens interesser på den andre siden, c) tilrettelegge for inspirasjon og avtalt bruk av andres arbeid.

Det første hensynet er direkte knyttet til råderetten ettersom den begrenser den ved å gi "enerett" til skaperen av verket. Eneretten er ytterligere presisert i åvl. § 3 og er sentral i opphavsretten.

Videre er det balansering av rettigheter en svært viktig del av opphavsretten. Hensynet skal bidra til at det ens råderett ikke blir urimelig innskrenket eller utvidet på andres bekostning. Dette er også svært viktig i lys av hensynet og insentivet til nyskapeelse.

Lovens formål er også å tilrettelegge for inspirasjon og avtalt bruk. Det følger direkte av ordlyden "avtale" at det foreligger en begrensning på råderetten på opphavsrettens område. Dette er for å ivareta hensynet til eneretten og å hindre at andre free rider på et åndsverkverk.

3. Råderetten

3.1 Utgangspunkt - enerett etter åvl. § 3

Som nevnt innledningsvis så er utgangspunktet i opphavsretten at skaperen av et åndsverk har enerett til dette.

Av åvl. § 3 første ledd fremgår det at opphavsretten både gir enerett til å "fremstille varig eller midlertidig eksemplarer av åndsverket, uavhengig av på hvilken måte og i hvilken form dette skjer" og å "gjøre verket tilgjengelig for allmennheten".

En naturlig språklig forståelse av ordlyden er således at eneretten gir skaperen to måter å råde over verket sitt på.

Det er særlig den første utøvelsen av råderett som er aktuelt og som gjerne utgjør grunnlag

for konflikt. Ved at eneretten gir rett til å videre utvikle sitt eget verk fritt, vil dette kunne skape begrensinger på råderetten til andre skapere.

Denne rådighetsutøvelsen må således avveies mot hensynet om å skape insentiv til nyskaping. Dersom eneretten strekkes for langt vil dette medføre at det stilles høyere og strengere krav for å oppnå enerett til verket sitt. Det er oppstått da en fare for monopolisering i samfunnet.

Eneretten gir også en opphavsperson rett til å velge hvorvidt allmennheten skal bli kjent med verket. Dette er av hensyn til personers rett til privatliv etter GrL § 102. Dersom en person ønsker å ha verket sitt forbeholdt dem selv vil de kunne ha rett til dette i kraft av åvl. § 3.

På bakgrunn av at råderetten kan medføre en fare for monopolisering i samfunnet, stilles det strenge krav for at et verk kan oppnå enerett. Disse vil bli redegjort for i det følgende.

4. Begrensninger på eneretten

I åvl. § 2 fremgår det at "[d]en som skaper et åndsverk, har opphavsrett til verket, og betegnes som opphaver", jf. første ledd. Videre i annet ledd fremgår det at "[m]ed åndsverk forstås i denne loven litterære eller kunstneriske verk av enhver art, som er uttrykk for original og individuell skapende åndsinnsats, slik som [...]"

Bestemmelsen oppstiller en rekke krav som utledes av ordlyden i første og annet ledd. Totalt må fire vilkår være oppfylt da disse er kumulative. For at verket kan anses som et åndsverk og dermed oppnå enerett må det være (i) skapt av en person, (ii) objektivt konstaterbart, (iii) form, ikke ide, og ha en (iv) viss verkshøyde.

4.1 (i) skapt av en person

Det første vilkåret er sjeldent problematisert men kom på spissen i en sak hvor det var en apekatt som hadde stjålet en mobil og tatt en selfie. Saken var oppe for EU-domstolen hvor det ble fastlagt at det må være en menneske som har skapt verket.

I den kjente dommen Painer C-145/10 ble også dette vilkåret problematisert. Saken omhandlet hvorvidt et bilde skapt med et fotokamera kunne være et åndsverk underlagt eneretten. Domstolen uttalte at det kun er "resultatet af menneskers arbejde, der beskyttes, men et sådant resultat kan også foreligge, hvis den pågældende person har benyttet sig af et teknisk hjælpemiddel, som f.eks. et fotografiapparat", jf. avsnitt 121.

I dagens samfunn vil dette kravet i større grad kunne by på problemer med tanke på den økende bruken av kunstig intelligens. Når et verk i stor grad skapes i samsvar med AI vil det være vanskelig å vurdere om verket er skapt av en person. Rettstilstanden rundt dette er ikke entydig i skrivende stund, men det kan tenkes at en slik vurdering må tas utgangspunkt i hvor stor del som er skapt av kunstig intelligens og hvorvidt personen har hatt en sentral del i skapelse.

4.2 ii) objektivt konstaterbart, (iii) form, ikke ide

Kravene til (ii) objektivt konstaterbart og (iii) form, ikke ide er begrunnet i hensynet til monopolisering. Dersom enhver ide skal kunne bli underlagt eneretten vil mulighetene for utfoldelse og kreativitet bli svært begrenset. at ideer ikke er underlagt eneretten er dermed begrunnet friholdslesebehovet.

Dette ble problematisert i Wegners sybord-dommen. Her var spørsmålet hvorvidt et sybord krenket det opprinnelige bordet ettersom bordene hadde et tilnærmet likt uttrykk.

Høyesterett uttalte at "en opphavsrett for Wegner ikke under noen omstendighet gå så langt, at de idéer som her er kommet til uttrykk får rettsvern etter vår åndsverkslov, således at andre av den grunn er avskåret fra å bruke de samme idéer", jf. Rt-1962-964 side 967.

4.3 En (iv) viss verkshøyde.

Kravet til verkshøyde er gjerne det vilkåret som i størst grad problematiseres i norsk rett. Vilkaåret skal direkte beskytte eneretten og samtidig hindre monopolisering.

Verkshøydekravet krever at verket består av individuelt preget skapende innsats, og ved denne innsatsen må det være frembrakt noe som fremstår som originalt, jf. Rt-1940-327, Rt-1962-964 og Rt-1997-199.

Vurderingen må ta utgangspunkt i om en annen opphavsmann ville ha frembrakt et identisk verk, og i hvilken grad den som har frembrakt verket, har stått overfor valgmuligheter.

Innen norsk rett er Huldra i Kjosfoss-dommen svært sentral for denne vurderingen. Saken gjaldt spørsmålet om den ca to minutter lange forestillingen «Huldra i Kjosfossen», tilfredsstilte kravene til åndsverk etter åndsverksloven § 1 andre ledd nr. 3, slik at et selskap hadde opphavsrett til forestillingen. Høyesterett la særlig vekt på at huldrafiguren som fremstilles i forestillingen i stor grad bygget på kjente elementer i folketradisjonen om huldra. Særlig ettersom hun hadde langt hår, fremstår med en «mystisk» tiltrekningskraft, er lokkende, men samtidig uopnåelig, jf. avsnitt 48.

Særlig avgjørende i rettens vurdering synes å være den manglende graden av originalitet. Dersom verket i stor grad synes å bygge på et allerede kjent åndsverk vil dette kunne medføre en krenkelse på eneretten. Retten uttalte at verket ikke strekker seg «nevneverdig ut over den alminnelige assosiasjonen de fleste gjennom folkelig overlevering har knyttet til figuren huldra, og som regelmessig 'må' være med i en forestilling skapt omkring denne figuren», jf. avsnitt 48.

På bakgrunn av manglende originalitet kommer retten til at verket ikke har opphavsrettsligvern. Begrunnelsen til retten var at "[h]vis en fremstilling av en figur som bygger på folketradisjonen, skal gis opphavsrettslig vern uten at den tilfører figuren noe vesentlig nytt, vil det innebære at man tillater at en del av folketradisjonen blir monopolisert for et langt tidsrom", jf. avsnitt 50.

4. Unntak fra eneretten

Det fremgår i åvl. § 3 fjerde ledd at "[e]nerett etter første ledd omfatter åndsverket i opprinnelig eller endret skikkelse, i oversettelse eller annen bearbeidelse, i annen litteratur-

eller kunstart eller i annen teknikk".

Ordlyden gir uttrykk for en bred råderett over eget verk. Likevel foreligger det et unntak for bearbeidelser med verkshøyde i åvl. § 6 annet ledd.

4.1 Åvl. § 6 annet ledd

Utgangspunktet for bearbeidelser etter åvl. § 6 er at skaperen av bearbeidelsen ikke råde over verket i strid med det opprinnelige åndsverket uten samtykke.

Denne råderetten myknes derimot opp i annet ledd hvor også bearbeidelser kan oppnå enerett. Det stilles imidlertid et krav om at verket må ha verkshøyde.

I åvl. § 6 annet ledd fremgår det at "[o]pphavsretten [ikke] er til hinder for at det skapes nye og selvstendige verk gjennom å benytte eksisterende verk. Opphavsretten til det nye verket er i så fall ikke avhengig av opphavsretten til originalverket."

En naturlig språklig forståelse av ordlyden er således at eksisterende verk kan brukes som utgangspunkt og inspirasjon for nyutvikling.

Hensynet bak bestemmelsen er å bidra til nyskaping, og hindre at det oppstår en monopolisering i samfunnet. Bestemmelsen åpner opp for at det er lov til å la seg inspirere av andre for å så skape noe nytt og eget.

For at en bearbeidelse kan oppnå eget vern må det imidlertid være tilstrekkelig ulikt fra originalverket, altså ha verkshøyde.

Dette ble særlig problematisert i Il Tempo Gigante-dommen. Saken omhandlet Dukkefilmen «Flåklypa Grand Prix», som hadde premiere i 1975. Den var produsert av Caprino Filmcenter AS og filmselskapet hadde fått rettigheter til å bruke figurer fra det såkalte Flåklypamiljøet, som var skapt av billedkunstneren og forfatteren Kjell Aukrust. Særlig fantasibilen Il Tempo Gigante hadde en sentral rolle i filmen. Hunderfossen Familiepark AS hadde fått rett til å bygge en ny berg-og-dalbane inspirert av bilen. Spørsmålet var om denne berg-og-dalbanen med navn «Il Tempo Extra Gigante» krenket opphavsretten.

Kjernen i vurderingen synes å være at Hunderfossen hadde tilført bilen elementer som har vern som bearbeidelse etter åndsverkloven § 4 andre ledd. Retten argumenterte i imidlertid at vernet var begrenset til det forfinete kunsthåndverksmessige uttrykket med høy grad av finish som Sandemose hadde gitt bilen. Avgjørende for rettens vurdering synes å være at disse trekkene ikke var etterlignet i «Il Tempo Extra Gigante», som hadde et industrielt preg.

Dommen viser at det foretas unntak og begrensninger i råderetten for å ivareta hensyn til nyskaping og for å hindre monopolisering. I Il Tempo Gigante ble verket godtatt ettersom det ikke bygde direkte på de vernede elementer. Det foretas dermed en avveining og vurdering som kan medføre at selv svært like verk kan eksistere med enerett, jf. hensynet mot monopolisering.

4.2 Samleverk etter åvl. § 7

Et annen regel som begrenser råderetten er samleverk bestemmelsen i åndsverksloven.

Det fremgår av bestemmelsen at "[d]en som ved å sammenstille flere åndsverk eller deler av åndsverk skaper et samleverk, har opphavsrett til samleverket, men denne retten gjør ingen innskrenkning i opphavsretten til de enkelte verk som samleverket består av."

Ordlyden kan tas direkte til inntekt av å balansere råderetten mellom privatpersoner og det offentlige rom. Bestemmelsen regulerer utstrekningen av råderetten ettersom personen som setter sammen verket får rett til den konkrete sammenstillingen uten at dette påvirker de originale verkene.

5. Avsluttende bemerkninger

Utgangspunktet om enerett i åvl. § 3 om fri bruk og fremstilling av eget verk synes således balansert i åndsverkslovens øvrige bestemmelser. På den måten oppnår opphavsretten en avbalansert funksjon mellom å sikre at mennesker ønsker å skape og å være kreative som følge av den gunst det gir, jf. åvl. § 3. Samtidig som at råderetten påses at ikke strekkes så langt at det medfører et monopolisert samfunn uten ivaretagelse av friholdelsesbehovet, jf. åvl. §§ 6 og 7.

Denne avbalanseringen er særlig viktig i et multimedium samfunn som vi lever i i dag, ettersom vi hele tiden utsettes for ideer og inspirasjon fra andre. Dersom enhver ting vi ser på nett skulle vært underlagt eneretten ville dette medført en stagnering i samfunnsutviklingen.

Et særlig eksempel på et uttrykk av friholdelsesbehovet er de ulike former for kunstig intelligens vi har i dag, som ChatGpt og Claude. Slike dataprogrammer kan også oppnå opphavsrettslig vern på grunn av kodingen som ligger bak programmene, jf. åvl. § 2 annet ledd bokstav I, jf. LB-2009-82035. Både Chat Gpt og Claude er dataprogrammer og former for kunstig intelligens som har tilsvarende funksjon. Begge programmene fungerer ved å skrive inn en prompt som gir deg et svar basert på prompten. Claude er imidlertid utviklet etter Chat Gpt og kan i stor grad anses for å ha tatt utgangspunkt og inspirasjon i deres koding. Programmene kan imidlertid begge eksistere parallellt takket være hensynet til friholdelsesbehovet og hensynet mot monopolisering.